

Nr. 1-2

Väliseestlaste ajakiri

1965

Esto-Kahinka eestlaste asunduse Kolgata-tee

Mie Tee on alati olnud huvitatud väliseestlasist, eriti nende elust-olust aastakümneid ja enam tagasi, ning püüdnud oma veergudel säilitada võimalikult kõik kättesaadavad andmed, käsitamiseks tulevikus ajaloolastele. Vaba maailma osas on nende kohta teadete kogumine lihtsam. Hoopis raskem on neid saada raudeeriide tagant, Venemaalt, kus kommunistlikud võimud võimatuks teevad taolise andmesitiku kogumise. Ent aeg-ajalt on siiski korda läinud mõnda saavutada. Kogutud teated kõnelevad väga kurba keelt.

Teatavasti asus enne I maailmasõda ja asub ka praegu kõige suurem grupp väliseestlasi Venemaal. Vanadel tsaaride aegadel tekkis seal reas kohtades suuri ja jõukaid eesti asundusi, millised olid eeskujuks kogu ümbruskonnale. Kommunistide võimuhaaramise järele elasid need asundused kohati edasi isegi kuni tosin aastat, mille järele võim asus neid likvideerima päris süstemaatilise inimeste hävitamise teel. Vene kommunistide üheks sihiks on kõikide Venemaa piiridesse haaratud vähemusrahvuste hävitamine. Seda teostati alul füüsilise terroriga ja seejärel, ülejäänute ja ellujäänute osas, venestamisega. Endisist jõukaist eesti asundusist Venemaal pole kusaigil enam jälgegi. Nende asulate nimed on vaid veel alles. Endiste jõukate eesti külade asemel on nüüd vene kolhoosid ja sovhoosid, kus kordest jõukusest ei ole järel jälgegi. Kohale on elama jäetud vaid üksikud eestlaste perekonnad, kes upuvad venelaste keskele.

Äsja õnnestus meil saada andmeid Stavropoli kubernangus, Stavropoli ja Rostovi linnade vahel, viimastest küll 300 km. kaugusel asunud "Esto-Kahinka" asundusest, kus omal ajal elas 700-800 eestlast ja kus veel kahekümnendate aastate lõpposas võis arvestada sellele lähedase eestlaste arvuga. Ent tänapäevaks on kommunistlik türannia Esto-Kahinka eestlasist teinud täiesti lagedaks.

Esto-Kahinka asundus tekkis 1877. aastal või isegi enne seda. Igatahes tähistatud 1927. a. küla 50-ndat aastapäeva. Ühe esimese sinna asununa märgitakse Kurkuse nimelist perekonda. Temale järgnes Eestist teisi — nii saartelt kui mandrilt. Saabujad olid enamikus põllumehed, kuid asujate seas leidis ka iga-suguseid meistrimehi. Et asumine võõraste ümbruskonda polnud kerge ülesanne, on lisasetuletusta mõistetav. Töötati ja pingutati ööd ja päevad, hariti üles söödist ja metsamaast põldu aaker aakri järele. Soetati karja ja ehitati elamuid ning taludele vajalikke kõrvalhooneid. Ja polnud vajagi mitut aastakümnet, kui juba endises elaniketa ümbruskonnas oli silmapaistvalt jõukas asundus. Kui alul majade

ehitamisel kasutati katuste katmiseks õlgi ja pilliroogu, siis hilisemal ajal polnud Esto-Kahinkas näiteks mitte ühte maja, millel polnud kas kivi- või tsinkplekk katus. Suures külas oli alles vaid üks pilliroost katusega endine elamu, mille peremees säilitas muuseumiesemena ja milles enam ei elatud.

Asunduse kiire kasv nii jõukuses kui ka rahvaarvus äratas loomulikult tähelepanu ümbruskonna venelaskonnas, kes samuti oleks võinud oma elu edasi arendada, kes aga oma vanast elustiilist ja eluviisist kaugemale ei jõudnud. Neil puudus eestlaste viisadus, hoolsus, püüdlikkus, töökus, intelligents ja tahegi kõrgema elustandardi saavutamiseks. Ent kadeda nad oskasid küll olla.

Esto-Kahinka oli tõeline eestlaste saar sealses piirkonnas. Kogu külas kõneldi ainult eesti keelt, kuid osati täiesti vabalt ka vene keelt suures enamusel. Ainult vanemad inimesed polnud seda ära õppinud, kuna neil seda lihtsalt ei läinud vaja. Külas oli oma kool, rahvamaja, kirik, tegutses pasunakoor, vajaduse korral käis koos segakoor, töötas haridusselts, oli raamatukogu, ühiskauplus, ühismeierei jne. Koolis töötas kolm eestlasest õpetajat, hiljem enam, kelledest meil kasutada olevais andmeis on märgitud nimed: Lossman, Käärrik, Volt, Susi, Reinson, Ströhm (viimane ülikooli haridusega) jne. Kogu külas polnud ainust inimest, kes poleks sõnas ja kirjas valdanud täielikult eesti kirjakeelt. Just nimelt kirjakeelt, kuna noorem põlv ju koolis, mis oli eesti õppekeelega, seda Eestist hangitud raamatute kaudu õppis. Kodumaalt raamatute saamine pandi seisma kommunistliku diktatuuri saabudes. Kuid oma kirikuõpetaja puudus. Küla teenis baltisaksa päritoluga õpetaja Schults, kes elas Stavropolis, kust ta sõitis Esto-Kahinkasse jumalateenistusi pidama, matma ja lapsi ristima, noori leeritama ja laulatama. Schultz valdas eesti keelt.

Kiriklik elu jätkus veel kommunistliku diktatuuri algusaastailgi, kuid hakkas näitama kohe tagasiminekku tundemärke. Võimude ähvardusel ei juletud varsti enam kirikusse minna. Õpetaja Schultsil ei lubatud kohale tulla. Algul täitsid tema aset kohapealsed kirikutegelased, võõrmündrid jne., kuid varsti ei tohtinud ka nemad enam seda teha ja 1923 või 1924 pandi kirik päris kinni. Seisnud paar aastat tühjana, ehitati see 1927 ümber koolihooneks, kuna külla tuli ka 7-klassiline kool kommunistliku süsteemi kohaselt.

Kommunistlik võim pääses Kaukaasias ja Stavropoli ümbruskonnas valitsema pärast kodusõda täielikult 1921. a. paigu. Alul jäeti talupojad rahule, kuid neile määrati küll suured viljanormid. Vahepeal tuleb

märkida, et Esto-Kahinkas kasvatati ainult nisu. Muid põllukultuure külvati vaid niipalju, kui seda vajati oma otstarbeks. Nisukasvatuse kõrval peeti küll karja. Talud olid üsna suured. Pildi neist annab vast see, et igas neis oli vähemalt 3-4 tööhobust. Kuid oli ka küllalt peremehi, kellel oli koguni 12-15 tööhobust. Tööd tehti kõvasti ja hoolega kõikide poolt, kaasaarvatud peremees ise.

Kuigi kommunistid igale talule "razverkaks" kutsutud korras määrasid sageli nii kõrged viljanormid, et neid ka kõige suurema pingutusega ei suudetud täita, ei oldud alul nii toored, et täitmata jätmisele oleks järgnenud karmim karistus. Saadi nagu asjast aru, et mis võimata, jääb saamata. Kord oli veel kuidagi inimlikum ja võimaldas elamise. Ka talude võõrandamisele alul ei asutud, kuna kardeti, et siis tuleb nälg majja. Nii jatkus elamine-olemine küll halvemini kui endisel ajal, ent siiski väljakannatavalt.

Esimene kommunistide poolt läbiviidud suurem varade röövimine algas Esto-Kahinkas 1925-26. aastate paigu. See puudutas rikkamaid ja suuremate talude omanikke. Neilt võeti ära maa ja jaotati see töötajate vahel, s.t. tehti maaomanikeks ka need, kellel seda senini otseselt ei olnud, kes aga põldudel töötasid. Ka see ei muutnud veel elu päris võimatuks. Võim jättis taluniku tema elu korraldamises rahule, nad külvasid endiselt nisu, koristasid ja andsid riigile normi. Tundus, et on olemas siiski veel mõnevõrdne õigusnorm ja vabadus. Oli saada isegi põllutööriistu ja -tarbeid.

Esimesele maade võõrandamisele järgnes 1927. a. paigu juba jõukamate talunike väljaajamine nende kodukohtadest. Ent nad jäeti enamikus edasi elama ja töötama oma kodukülla.

1930. a. tuli juba päris kommuuna. Talunikelt võeti

maa ja nad sunniti kolhoosi. Juba enne seda oli alanud küla allakäik. Talunikud jäeti küll elama oma majadesse, kuid kõrvalhooned lõhuti maha ja lubati vedada ülesehitamiseks nn. kolhoosikeskusse. Sellest ehitamisest midagi välja ei tulnud. Hoonete ehitusmaterjal kadus ei tea kuhu, põletati kütteenainena jne. Kolhoosikeskusse ehitati vaid lehmalaud ja hobustetall ning aidad ja nende juurde ühiselamu inimestele, kellel muud eluaset ei olnud või keda töö sundis alati kohal olema.

Kui senini ikka veel läbi oli saadud ja edasi elatud, siis tabas küla 1931. a. esimese kohutava õnnetusena küüditamine. Kellelgi ei olnud sellest enne vähematki aimu, nii et küüditajad tabasid küüditatavaid kodust. Seekordne küüditamine haaras kõiki neid, kellel oli üle 100 hektari põldu ja teisi, keda peeti jõukamaks. Nad viidi ära koos perekondadega. Nagu hiljem selgus, olid nad viidud esimese hooga küll kaugele, ent mitte veel Siberisse. Oma uues asukohas said nad olla aastapäevad, mille järele neid küüditati teistkordselt, seekord juba Siberisse, Tomskisse. Seal tabas neid kolmas küüditamine 1937. a., mil ära viidi senini koos olnud perekondadest kõik vähegi veel elujõulised meesisikud. Sellest ajast ei ole äraviidulist kuulnud keegi enam ainsat sõna. Nad kadusid jäljetult Venemaa orjalaagritesse.

Hiljem tuli Esto-Kahinkal üle elada veel mitu küüditamist, mis eestlaste arvu külas ala vähendas. Hirm küüditamiste ja Siberisse vedamise eest sundis mõnegi ise külast lahkuma ja mujale asuma, lootes nii pääseda. Võib olla, et osal see õnnestuski.

Õitsev Esto-Kahinka eestlaste asundus oli noil aegadel juba tundmatuseni allakäinud ja muutunud. Endised ilusad talude ja ametmeeste elumajad olid

lagunenud, keegi neid ei parandanud. Kogu küla-rahvas oli muudetud hullemaks kui vanal mõisate ajal oli moonakas. Eestlaste arv vähenes külas alata küll küüditamiste ja arreteerimiste, küll suremise teel — ja asemele toodi venelased.

Kõnelda tuleb ka vähemalt kahest väga raskest näljaaast, mis Esto-Kahinka elanikud pidid kommunistide pärast läbi elama. Esimene näljaaasta oli kommunistide valitsemise aja alguses, 1921. a. Siis hävitas kohutav põud kogu viljasaagi selle sõna otseses mõttes. Põua-aastaid oli Esto-Kahinka ka varemalt näinud, kuid neist saadi üle, kuna igal majapidamisel olid viljatagavarad toiduks ja seemneks. Kommunistid olid aga oma "razverkaga" kõik viljatagavarad ära võtnud. Ainult väike osa oli suudetud nende käest siin ja seal päästa. Nälg oli nii tõsine, et leivavilja käidi toomas isegi 250 kilomeetri tagant. Näljasurma siis veel eestlaste osas palju ei esinenud, kuigi käes oli äärmiselt raske olukord. Päris kohutava nälja elas küla ja kogu sealne piirkond üle aga 1933. aastal. 1932. a. oli olnud hea viljasaak, kuid võimud olid kolhoosist rekvireerinud peale sundnormi ka kogu vilja ülejäägi, mis pidi minema jaotamisele kolhoosnike vahel töötasuna. Keegi neist ei saanud kilogrammi vilja. Kuidas see aasta ära elati, ei suudeta seletada. Söödi kõike, mis aitas hinge sees hoida. Kolhoosis töötajad said siiski kilo leiba päevas, mis aitas mõnel perel hinge sees hoida. Kuid näljasurma suri siis küllalt eestlasi, palju enam aga venelasi endid. Puuduvad andmed, kui palju sellel aastal Esto-Kahinka eestlasist nälg ohvriks nõudis. Järgnesid rasked tööaastad ja siis sõda. Esto-Ka-

hinka polnud enam eesti küla ega asundus. Sõda viis allesjäänuid mõnegi punaväkke. Mis sõja ajal ja sellele järgnenud aastail seal juhtus, sellest on vähe teada. On saabunud andmeid, et pärast saksa sõjajõudude lahkumist ja punaste tagasitulekut seal veel allesjäänuid tabas uus raske küüditamine ja jäävalt kadumine.

Nüüd on möödunud sellest ajast üle kahe aastakümne. Mitte kaua tagasi saabusid teated, et pärast suurmõrvar Stalini surma on kord aru nõutud ka Esto-Kahinkast küüditatute kohta. Võimud olevat sellele vastanud, et see olnud Stalini poolt ülekohtuselt astunud samm. Kuid see olnud ka kõik! Oma kodukohta kedagi tagasi pole toodud ega nende saatusest vähemutki teatatud.

Esto-Kahinka asunduse saatuse taoline olukord tabas Venemaal ka teisi eestlaste asundusi. Kommunistlikud võimutsejad hävitasid nende meeselanikkonna kohati päris viimase ni. Nii näiteks kõnelevad vähesed andmed Kaukaasia mägestikus, Armaviri lähedal asunud Uus-Mareika eesti asundusest, et sealt viidi küüditamise sildi all ära viimane kui üks mees 16-60 a. vanuses ja neist ei kuulnud keegi hiljem mitte ainsat sõna.

See on puhtakujuline rahva hävitamise sihiga läbi viidud aktsioon. Neid toimus kõikjal, üle kogu Venemaa, kus asus vähemusrahvuste asundusi või kus elasid vene vähemusrahvused. Need uuemas ajaloos senini tundmata kuriteod on kõik arutusele tulemata. Kreml loodab, et ajaratas neile kannab unustuseliiva ja vaba maailm ei näi hoolivat veel teistest rahvustest enam, kui seda on võimalik teha ilusate sõnadega.

REPORTER